

SUSHKINS GAAS, *ANSER NEGLECTUS*, SUSH. TRUFFEN I DANMARK

AF

E. LEHN SCHIØLER

I det bekendte engelske Tidsskrift *The Ibis* beskrev P. Sushkin i 1897 (l. c. pag. 5) en ny palæarktisk Gaas, som han kaldte *Anser neglectus*. Han havde i 1891 opholdt sig i Gouvernementet Ufa i det østlige Rusland og derfra medbragt 9 Stykker af en Gaaseart, som skønnedes at høre til *segetum (fabalis)* Lath. — Gruppen; Gæssene vare skudte paa Efteraarstrækket i Dagene fra 4. til 16. Oktbr.; selv havde Sushkin skudt de 8, hans Led-sager den niende. Der var altsaa god Lejlighed til at undersøge og sammenligne Næb og Benfarve kort efter Døden, inden nogen væsentlig Forandring var indtraadt, og det viste sig da, at kun én af disse Gæs havde den for *segetum (fabalis)* særegne orangegule Farve paa Næb og Fødder, medens de øvrige 8 havde »pink« (lyserød, rosenrød) Farve paa Næb og Fødder; nogen Vekslen i Udstrækningen af det lyse Parti paa Næbbet var der hos disse otte Gæs, som sædvanligt hos Sædgæs, medens de derimod i Fjerdragt vare ret ensartede. Den lyserøde Næb- og Benfarve ledte naturligt Tanken hen paa den kortnæbbede Gaas, *Anser brachyrhyncus* Baill., med hvilken Fuglene derfor sammenlignedes, ligesom de sammenholdtes med en Del Skind af *segetum* tilhørende Prof. Menzbier i Moscow. Resultatet var da, at den ny Gaas adskilte sig fra bægge de nævnte Arter.

Fra *brachyrhyncus* ved sin betydeligere Størrelse og Farveforskkel i Fjerdragten; desuden skulde »the line of demarcation between the feathered front and bill in the new goose (as in *segetum*)« være »further backward« end hos *brachyrhyncus*; dette skulde kunne tydeliggøres derved, at den Vinkel, der dannes af to Linier, den ene dragen fra Næbneglens Ryg (»top«) til Mundvigen, den anden her fra til forreste Fjergrense paa Panden, hos den nye Gaas og *segetum (fabalis)* skulde være stump eller

ret, hos *brachyrhyncus* spids. Hvad Fjerdragten angaar henpeges paa, at *brachyrhyncus* i det store og hele i Farve mere minder om Graagaasen, *Anser ferus*, end om den i Reglen mørkere *segetum (fabalis)*, og at den ny Gaas nærmest ligner sidstnævnte, idet den særlig mangler de lyst graablaa Dækfjer paa Vingen, der særkende *brachyrhyncus*.

Medens den ny Gaas saaledes uden Vanskelighed lod sig skelne fra *brachyrhyncus*, var Ligheden med *segetum* betydelig større; men den skulde dog kunne skelnes fra ogsaa denne — foruden ved den alt nævnte Farveforskel i Næb og Fødder — ved Hovedets og Halsens meget mørkere Farve, især disses bageste Del, og ved mørkere brunlige Kanter paa Ryggens og Kropsidernes store Dækfjer. Sushkin giver derefter følgende Diagnose:

Ab *A. brachyrhynco* statura majore, rostro longiore et graciliore, secundariorum tectricibus atro-fuscis, tectricibus carpi discoloribus: ab *A. segetum* pedibus zonaqve rostri incarnatis distinguendus. Hab. Ufa, Rossia orientalis.

De til Grund for Beskrivelsen liggende Stykker vare alle fra Søen Thoungak i nævnte Distrikt, hvor denne Gaas forekommer paa Træk i store Mængder; med Kikkert kunde Sushkin tydeligt se, at ægte Sædgæs vare faatallige i Forhold til den store Mængde *neglectus*. Tatarerne og Bashkirerne kendte Gaasen særdeles godt, men de fleste af dem kendte ikke Sædgaasen med dens gule Næb og Ben. Om Gaasens Ynglepladser kunde Sushkin intet oplyse med Sikkerhed.

Senere har denne ny Gaas været udførligt omtalt i Alpheraky's *Geese of Europe and Asia* (London 1905) og desuden i flere russiske Arbejder, til hvilke jeg ikke har haft Adgang. Alpheraky gentager Sushkins Beskrivelse og giver Maalene af Sushkins 8 Stykker, hvoraf et var blevet skænket til Museet i Petrograd og et andet til British Museum; desuden Maal af et ungarsk, et persisk og et Stykke fra Novaja Zemlja; han meddeler, at Gaasen har vist sig at være almindelig paa Gennemrejse i Ufa Gouvernementet og formoder paa Grund af visse Udtalelser af Cordeaux, at den endog vil kunne træffes om Vinteren i England. Foruden yderligere Iagttagelser af Sushkin gengives nogle Optegnelser gjorte af den russiske Forsker Buturlin under et Besøg i 1902 paa Kolguev, Waigatsch og Novaja Zemlja; her traf Buturlin de to norske Ornithologer Schaanning og Korén,

der viste ham nogle ved Matotchkin Shar skudte Gæs, som tilhørte den ny Art, *neglectus*, der utvivlsomt ynglede paa dette Sted. Paa Novaja Zemlja er Arten altsaa truffen ynglende, men dette er hidtil den eneste med Sikkerhed kendte Yngleplads; der er dog nogen Grund til at formode, at den ogsaa yngler paa Kolguev og i andre nordøstlige Egne.

Da nu en Del andre beslægtede Fugle fra nordøstlige Lande, t. Eks. Pibesvaner, Blisgæs o. a., regelmæssigt paa deres Vandringer komme til Danmark, var der god Grund til at formode, at ogsaa Sushkins Gaas engang kunde vise sig her, men trods omhyggelig Undersøgelse gennem 12 Aar af de mange Gæs, der fra Landets forskellige Egne indsendes til Vildtmarkedet her i Byen, var det indtil 1920 aldrig lykkedes at opdage en Gaas, der kunde passe til Sushkins Beskrivelse af hans *neglectus*.

En Forveksling med den kortnæbbede Gaas, der paa visse Tider ingenlunde er sjælden (i min Samling findes 37 Stykker her fra Landet), maatte paa Forhaand synes udelukket, og selv om Næbfarven hos Sædgæs kan forandre sig en Del efter Døden, enten ved at Næbbet tørrer hurtigt eller paa Grund af Skudskaar i Hovedet, skulde dog i hvert Fald Føddernes Farve afgive et sikkert Skelnemærke, naar Fuglen var blot nogenlunde frisk. Nogle Gange ere Sædgæs med rødlig Næbfarve fundne, men de have stedse i enhver anden Henseende vist sig at være ægte Sædgæs, og nøjere Undersøgelse har altid kunnet fastslaa Saar i Næbegnen som Grund til Afvigelsen i Farve.

Men den 12. Oktbr. 1920 fandtes ved et Tilfælde en Sushkins Gaas iblandt en Del Sædgæs indsendte fra Ballum paa Slesvigs Vestkyst; dens lyserøde Fødder vare straks paafaldende mellem de mange gule Ben, og da Hovedet kom for Dagen, var ogsaa Forskellen i Næbfarve ganske umiskendelig. Fuglen var en ca. 15 Maaneder gammel Gase.

Den svarer ganske til Sushkins Beskrivelse og til to *neglectus*, som Christiania-Museet venligst har laant mig til Sammenligning. Disse to Stykker, en gammel Hun i slidt Dragt og en ung Fugl, ere de af Schaanning og Korén i 1902 ved Matotchkin Shar indsamlede. Det viser sig da virkelig, at en Forveksling med den kortnæbbede Gaas ikke godt kan tænkes at finde Sted; ganske vist er denne Art i sin Tid af nogle (Seebohm o. a.) bleven regnet for en Race af Sædgaasen, men i de senere Aar er denne Opfattelse bleven ændret, vel navnlig efter at G. Kolthoff i Kongl.

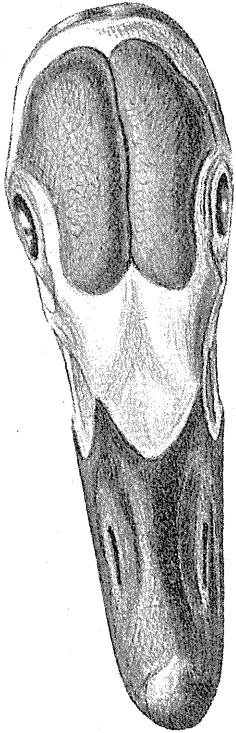

Fig. 1
Knortegaas.

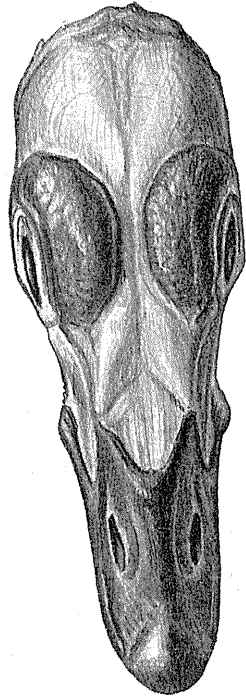

Fig. 2
Bramgaas.

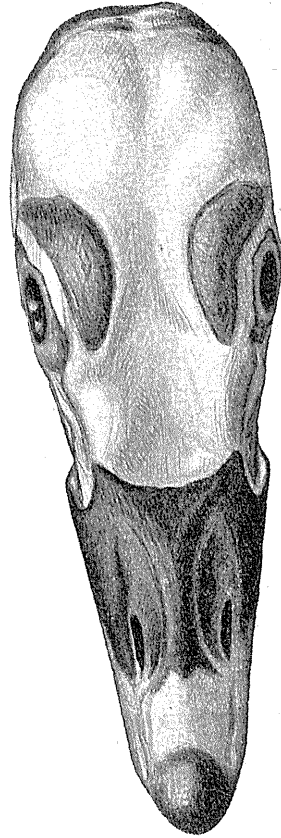

Fig. 3
Kortnæbbet Gaas.

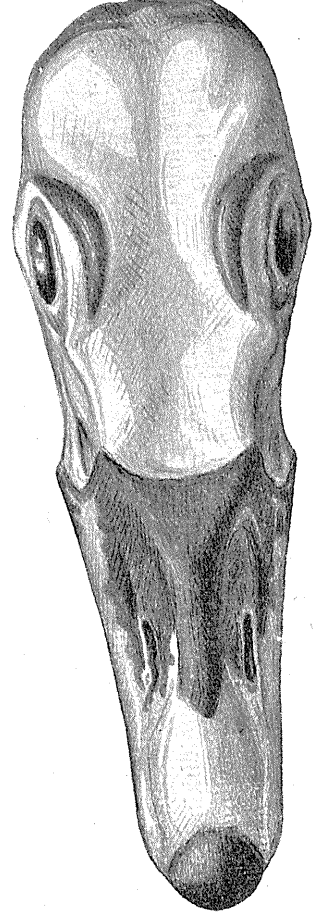
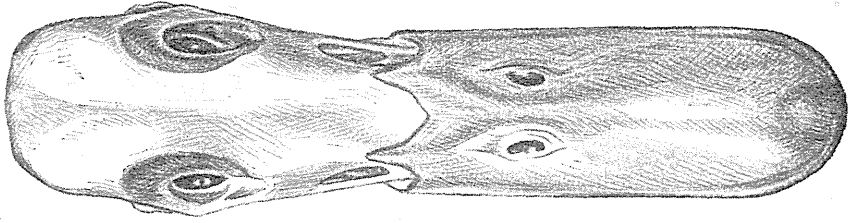
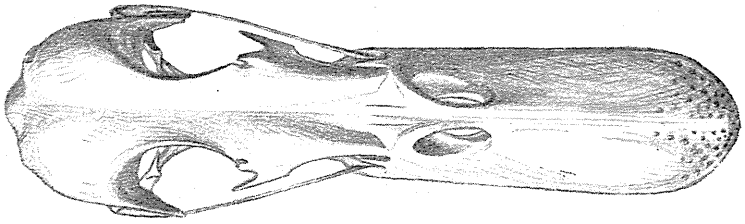

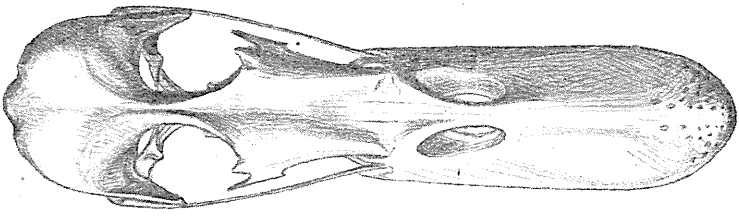
Fig. 4
Sædgaas.

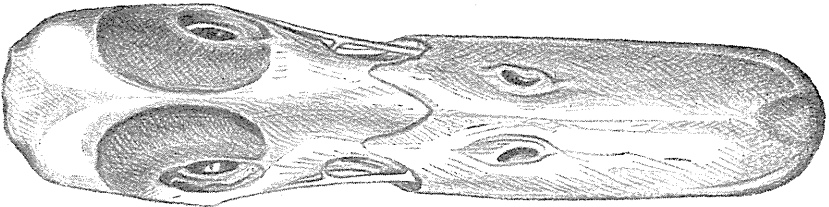
♂

♀

♀

♂

Fig. 6
Dansk Stokand.

Fig. 5
Grønlandsk Stokand.

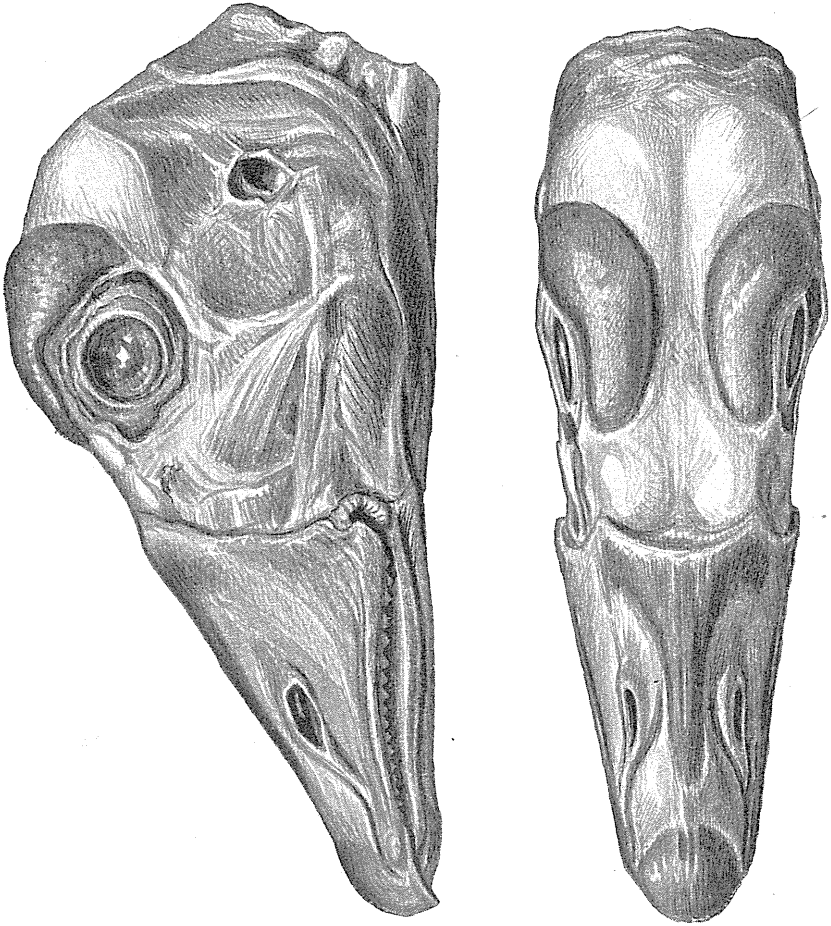

Fig. 7
Graagaas, Vestnorge.

Svenska Vetenskaps-Akad. Handl., Bdt. 36, No. 9, Side 50—51 (Stkholm. 1903) har henledet Opmærksomheden paa Forskellighederne i Benbygningen hos disse to Gæs, der nu almindeligt opfattes som Arter. En Gennemgang af det ret store Stof af Skeletter af begge Arter, som haves til Raadighed, bekræfter ganske vist Kolthoffs Formodning om, at et større Stof end det, han raadede over, vilde vise, at ikke alle de af ham angivne »Karakterer« vare »fuldt konstanta«, men i Hovedsagen bekræftes

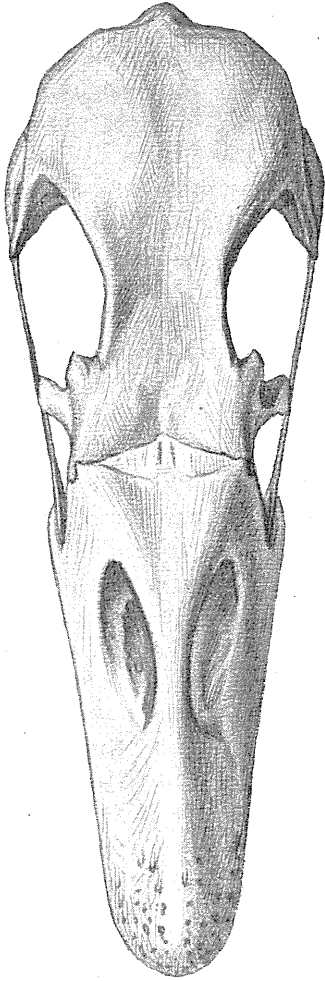

Fig. 8
Graagaas, Danmark.

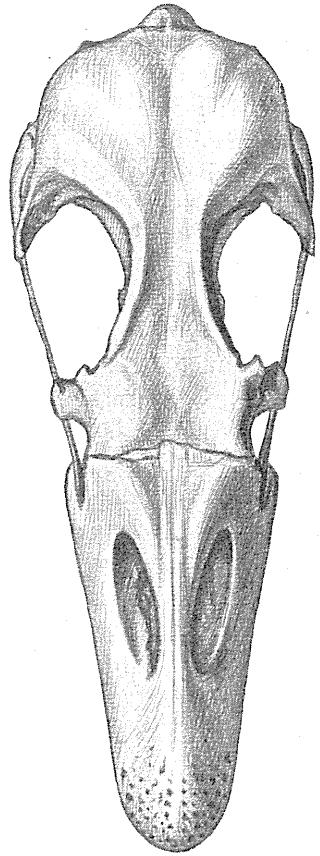

Fig. 9
Graagaas, Vestnorge.

det, at hos *brachyrhynchus* er Brystbenskammen (*crista sterni*) højere i Forhold til Brystbenets Længde, Bækkenet noget mere hvælvet og kort og Næseaabningerne (i Kraniet) ikke blot absolut men ogsaa forholdsvis mindre. Disse af Kolthoff paapegede Egenskaber give Skelettet nogen Lighed med Knortegaasens; her til kommer, at Næsekirtlerne hos den kortnæbbede Gaas¹ ere betydeligt mere udviklede end hos Sædgaasen², og selv om

¹ Se Fig. 3, Side 40. ² Se Fig. 4, Side 40.

de paa ingen Maade naa en saadan Udvikling som hos Bram-³ og Knortegaas⁴, have de dog præget Kraniets Form ikke blot ved at efterlade Mærker, men ogsaa ved at foraarsage nogen Indsnævring af Panden mellem Øjenhulerne. Dette ses saa godt som ikke hos Sædgæs, men lignende Forandringer i Kraniet kunne ses hos den grønlandske Stokand⁵, visse Racer af Edderfuglen, og et Kranie af en Graagaas, *Anser ferus* fra Vestnorge (maaske er den af Brehm i Handb. Naturg. Vögel Deutschlands, pag. 836 (1831) (Küsten Norwegens) beskrevne *Anser sylvestris* en virkelig kendelig Race af Graagaasen og skulde altsaa hedde *Anser ferus sylvestris* eller *A. anser sylvestris* Br.) viste en betydelig Udvikling af Næsekirtlerne⁶ og efter disses Fjernelse en stærk Indsnævring af Panden⁷ mellem Øjenhulerne.

Det kan næppe betvivles, at der er en Sammenhæng mellem Levemaaden og Udviklingen af disse Næsekirtler, og at en mere maritim Livsførelse tilskynder eller nødvendiggør deres Vækst. Den kortnæbbede Gaas's i Forhold til Kroppen mindre Hoved og navnlig Næb er da rimeligvis Udtryk for, at denne Art »græsser« (afbilder Græs) mindre end til Eks. Sædgaasen og er ved at slaa ind paa at søge sin Næring mere i Vandet, maaske paa Knortegaasens Vis; paa lignende Maade kan Forandringen tænkes opstaaet i Kraniet hos de ved det salte Atlanterhavsvand paa Norges Vestkyst levende Graagæs (hos danske Graagæs er Næsekirtlernes Indtryk⁷ ofte kun ganske svagt antydet), og naar hertil kommer, at ikke faa Forhold i det Ydre (Fjerdragt og Benfarve) nærme den kortnæbbede Gaas til Graagaasen, synes der ikke at være nogen Grund til at opfatte den som en Race af Sædgaasen.

Med den ny *Anser neglectus* er Ligheden altsaa, bortset fra Næb og Benfarve, ikke stor.

Denne minder i det Ydre meget mere om Sædgaasen, saa meget, at det efter de hidtil sete Stykker at dømme næppe vil være let i alle Tilfælde at genkende Sushkins Gaasen efter tørre Skind.

At Hovedet paa Gaasen fra Ballum er meget mørkt, er vist nok, men baade Sædgæs og kortnæbbede Gæs have meget mørke Hoveder, naar de først paa Vinteren lige have fældet, saa det kan for denne Egenskabs Vedkommende højst siges at dreje sig

³ Se Fig. 2, Side 40. ⁴ Se Fig. 1, Side 40. ⁵ Se Fig. 5 og 6, Side 41.

⁶ Se Fig. 7, Side 42. ⁷ Se Fig. 9 og 8, Side 43.

om en ganske ringe, næppe altid kendelig Gradsforskel i Farve. Det samme gælder de graabrune Rande paa Ryggens og Krop-pens Sidefjer; de kunne maaske siges at være lidt mørkere end hos Sædgæs i samme Alder og fra samme Aarstid, men Forskellen er kun højst ubetydelig. En lidt mere kendelig For-skel i Farve viser sig i Armsvingfjerernes store Dækfjer, der falde noget mere i det Graalige — uden at naa den graablaalige Tone, som de paagældende Fjer have hos *brachyrhyncus* — end hos Sædgæs, der have disse Dækfjer mere brunlige. Endelig synes Vingens smaa Dækfjer at være af en mørk askegraalig — ikke brunlig Farve som hos Sædgæs —, men da Fuglen paa dette Sted er noget i Fældning, træder dette Forhold ikke helt tydeligt frem. I Størrelse falder Ballum Gaasen ganske inden for Maalene af sædvanlige Sædgæs, og dens Vinge: 465 mm, Næb 56,5 mm og Mellemfod 80 mm stemme paa det nøjeste med de af Alphéraky l. c. opgivne Størrelsesforhold. Omkring Næbbet ses nogle smaa hvide Fjerpartier, ganske som de kunne ses hos Sædgæs, kortnæbbede Gæs og stundom hos Graagæs.

Hvad Næsekirtler, Hovedform og Skeletdele angaar, slutter Sushkins Gaas sig — saavidt der efter et enkelt Stykke kan dømmes — nærmest til Sædgaasen.

Naar her har været brugt Betegnelsen Sædgæs, er dermed ment *Anser fabalis* Lath. uden Hensyn til Næbfarve eller -form, idet ingen af de Skelnemærker, der have været nævnte som særkendende for en »*arvensis*« i Modsætning til en »*segetum*«, have vist sig at holde Stik i en Række af 106 Stykker, som foreligge i min Samling. Det er ganske vist, at Fugle, der fuldtud svare til Beskrivelsen af de to Former, findes, men alle mulige Overgangsformer forekomme i Flæng og deriblandt ganske unge Fugle med meget lyst og andre med meget mørkt Næb; end ikke Næbneglens sorte Farve er konstant, — den har jo givet Anledning til Opstilling af Slægten *Melanonyx* (Buturlin) —, idet Sædgæs med helt eller delvis lys Negl ganske jævnlige forekomme. Man kunde naturligvis mene, at der længere øst paa i Asien kunde findes en Form, der konstant havde overvejende mørkt Næb, men den Omstændighed, at ogsaa de lyse Partier paa Næbbet hos *brachyrhyncus* veksle ganske betydeligt i Udstræk-ning, taler ikke til Gunst for en saadan Formodning, og desuden har Prof. E. Lønnberg i en lille Afhandling i »*The Zoologist*«: On the Variation of the Bean-Goose, tydeligt vist, hvor

lidet de angivne Skelnemærker ere til at lide paa for svenske Sædgæs's Vedkommende.

Det vil efter det foreliggende ikke være let at afgøre, om Sushkins Gaas bør opfattes som en Art eller en Race; i sidste Tilfælde synes det at ligge nærmest at opfatte den som hørende til Sædgæssene; indtil nu er det foreliggende Stof utilstrækkeligt til at dømme om Sagen. Men det staar fast, at denne Form, Art eller Race, har vist sig her i Danmark.

BARTRAMS KLIRE, *BARTRAMIA LONGICAUDA* (BECHST.)

NY FOR DANMARK

AF

E. LEHN SCHIØLER

Den 5te November 1920 fandtes en Bartrams Klire mellem nogle Bekkasiner og Brokfugle hos en Vildthandler her i Byen. Den var indsendt fra Vestjylland, fra Tim, hvor den var skuddt et Par Dage i Forvejen. Den var meget forskuddt men ganske frisk, saa at Benenes gule Farve var tydeligt fremtrædende, og Kønsbestemmelsen kunde lettelig foretages; det var en ung Hun med tynd og ret Ægleder.

Arten er tilforn truffen i Europa, et Par Gange i Italien og paa Malta, desuden 11 Gange i England (siden 1851), i næsten alle Tilfælde sent om Efteraaret ligesom her.

Dens Hjem er i Amerika, hvor den yngler fra det nordvestlige Alaska »southern Mackenzie, central Keewatin, central Wisconsin, southern Michigan, southern Ontario, and southern Maine to southern Oregon, northern Utah, central Oklahoma, southern Missouri, southern Indiana, and northern Virginia; winters on the pampas of South America to Argentina; in migration occurs north to Newfoundland and in Europe; accidental in Australia«. (Check-List of North American Birds. Third Ed. New York 1910).

Arten staar Klirerne nær; ved sin lange Hale minder den om Mudderkliren og dennes amerikanske Slægtning *A. macularia*